فصل ۱

قسمت دوم
بخش‌پذیری در اعداد صحیح

بخش‌پذیری

تقسیم، ابزاری است برای قرار دادن تعدادی شیء، در دسته‌های مساوی. چه بهتر که در دسته‌بندی ما باقی‌مانده‌ای وجود نداشته باشد.
مثلاً $۵ \times ۲ = ۱۰$ یعنی ۱۰ شیء را می‌توان به ۵ دستهٔ دوتایی تقسیم کرد (۱۰ بر ۲ بخش‌پذیر است). این تقسیم‌بندی را می‌توان به این شکل نگاه کرد که: ۱۰ شیء را می‌توان در ۵ دستهٔ دوتایی شمرد، به بیان دیگر می‌گوییم عدد ۲، عدد ۱۰ را می‌شمارد.

تعریف عدد صحیح a را بر عدد صحیح و ناصفر b بخش‌پذیر گوییم، هرگاه عددی صحیح مانند q چنان یافت شود که: $a = bq$

بخش‌پذیری a بر b را می‌توان به‌صورت $b \mid a$ نشان داد و به یکی از صورت‌های زیر خواند:
۱) عدد b، عدد a را می‌شمارد (عاد می‌کند).
۲) a بر b بخش‌پذیر است (a مضرب b است یا b مقسوم‌علیه a است).

تذکر در تمام مباحث نظریهٔ اعداد، با اعداد صحیح کار می‌کنیم و همواره منظور از عدد، عدد صحیح است.

تذکر اگر عدد b، عدد a را عاد نکند (a بر b بخش‌پذیر نباشد)، می‌نویسیم $b \nmid a$

تست
کدام گزینه صحیح نیست؟
۱) $۷ \mid ۴۲$ ۲) $۶ \mid ۷۲$ ۳) $۱۴ \mid ۷$ ۴) $۷ \mid ۹۱$

پاسخ: بررسی گزینه‌ها:
۱) $۴۲ = \underbrace{۶}_{q} \times ۷ \Rightarrow ۷ \mid ۴۲$ ✓
۲) $۷۲ = ۶ \times \underbrace{۱۲}_{q} \Rightarrow ۶ \mid ۷۲$ ✓
۳) ۱۴ مقسوم‌علیه ۷ نیست و این رابطه نادرست است
۴) $۹۱ = ۷ \times \underbrace{۱۳}_{q} \Rightarrow ۷ \mid ۹۱$ ✓
پس جواب گزینهٔ (۳) است.

تست
به ازای چند عدد طبیعی n، داریم $۶ \mid n - ۲$؟
۱) ۶ ۲) ۵ ۳) ۴ ۴) ۳

پاسخ: برای آن‌که $۶ \mid n - ۲$، باید $n - ۲$ مقسوم‌علیه ۶ باشد. یعنی:

$n-۲$	-۱	۱	-۲	۲	-۳	۳	-۶	۶
n	۱	۳	۰	۴	-۱	۵	-۴	۸

+۲

در نتیجه برای n، ۵ مقدار طبیعی $\{۱، ۳، ۴، ۵، ۸\}$ وجود دارد و جواب گزینهٔ (۲) است.

تست
اگر $ac = bd$ باشد، کدام گزینه درست است؟
۱) $a \mid c$ ۲) $a \mid b$ ۳) $ac \mid b$ ۴) $a \mid bd$

پاسخ: در تساوی $ac = bd$ اگر فرض کنیم $c = q$، در این‌صورت داریم:
$bd = a \times q \Rightarrow a \mid bd$
پس جواب گزینهٔ (۴) است. اما برای رد سایر گزینه‌ها تساوی $\underbrace{۲}_{a} \times \underbrace{۳}_{c} = \underbrace{۱}_{b} \times \underbrace{۶}_{d}$ را در نظر بگیرید:
رد گزینهٔ (۱): $۲ \nmid ۳ \Rightarrow a \nmid c$ ، رد گزینهٔ (۲): $۲ \nmid ۱ \Rightarrow a \nmid b$ ، رد گزینهٔ (۳): $۶ \nmid ۱ \Rightarrow ac \nmid b$

ویژگی‌های رابطهٔ عاد کردن

ویژگی (۱): عدد صفر، هیچ عددی را نمی‌شمارد، جز خودش. به عبارت دیگر: $\circ \mid a \Rightarrow a=\circ$

توجه هر عددی صفر را عاد می‌کند: $(\forall a\in \mathbb{Z}) : a \mid \circ$

ویژگی (۲): هر عددی خودش را می‌شمارد. یعنی: $\forall a\in \mathbb{Z} : a\mid a$

ویژگی (۳): اعداد ۱ و ۱− هر عددی را می‌شمارند. یعنی: $\forall a\in \mathbb{Z} : \pm ۱ \mid a$

ویژگی (۴): اگر عددی ۱ یا ۱− را بشمارد، آن‌گاه آن عدد برابر با ۱± است، یعنی: $a\mid -۱ \Rightarrow a=\pm ۱$ یا $a\mid ۱ \Rightarrow a=\pm ۱$

ویژگی (۵): $\circ \mid \circ$

تست منحنی به معادلهٔ $y=\dfrac{-۱}{۵-۲x}$ از چند نقطه با مختصات صحیح (طول و عرض صحیح) می‌گذرد؟

۱) ۳ ۲) ۲ ۳) ۱ ۴) صفر

پاسخ: برای این‌که $y\in\mathbb{Z}$ باشد، باید $\dfrac{-۱}{۵-۲x}\in\mathbb{Z}$ باشد و به عبارت دیگر $۵-۲x \mid -۱$ (برای آن‌که حاصل یک کسر عددی صحیح شود، باید صورت آن بر مخرجش بخش‌پذیر باشد.) پس داریم:

$$۵-۲x\mid -۱ \Rightarrow \begin{cases} ۵-۲x=۱ \Rightarrow ۲x=۴ \Rightarrow x=۲ \Rightarrow y=-۱ \\ ۵-۲x=-۱ \Rightarrow ۲x=۶ \Rightarrow x=۳ \Rightarrow y=۱ \end{cases}$$

پس این منحنی از دو نقطهٔ $(۲,-۱)$ و $(۳,۱)$ عبور می‌کند. پس جواب گزینهٔ (۲) است.

ویژگی (۵): هر یک از طرفین رابطهٔ عاد کردن را می‌توان در یک منفی ضرب کرد. یعنی:

$$a\mid b \Rightarrow \begin{cases} a\mid -b \\ -a\mid b \\ -a\mid -b \end{cases}$$

ویژگی (۶): سمت راست رابطهٔ عاد کردن را در هر عددی می‌توان ضرب کرد (یا به توان هر عدد طبیعی رساند). یعنی:

$$a\mid b \Rightarrow \begin{cases} a\mid b^m & (m\in\mathbb{N}) \\ a\mid mb & (m\in\mathbb{Z}) \end{cases}$$

تذکر عکس رابطهٔ فوق لزوماً برقرار نیست. برای مثال: $۴\mid ۲^۳ \xrightarrow{\text{اما}} ۴\nmid ۲$ ، $۲\mid ۴\times ۳ \xrightarrow{\text{اما}} ۲\nmid ۳$

اثبات ۶:

$$a\mid b \Rightarrow b=aq \Rightarrow \begin{cases} \xrightarrow{\text{به توان } m} b^m=a^mq^m=a\underbrace{(a^{m-۱}q^m)}_{q'} \Rightarrow b^m=aq' \Rightarrow a\mid b^m \\ \xrightarrow{\text{ضرب در } m} mb=maq=a\underbrace{(mq)}_{q'} \Rightarrow mb=aq' \Rightarrow a\mid mb \end{cases}$$

ویژگی (۷): طرفین رابطهٔ عاد کردن را می‌توان در هر عدد صحیح ضرب کرد یا به هر توانی رساند و بالعکس، یعنی:

$a\mid b \Leftrightarrow a^n\mid b^n \quad (n\in\mathbb{N})$ $\qquad$ $a\mid b\Leftrightarrow ma\mid mb \quad (m\in\mathbb{Z})$

اثبات ۷:

$$a\mid b\Rightarrow b=aq\Rightarrow \begin{cases} b^n=a^n\underbrace{q^n}_{q'} \Rightarrow a^n\mid b^n \\ mb=maq \Rightarrow ma\mid mb \end{cases}$$

نتیجهٔ ۱: $\left.\begin{matrix} a\mid b \\ n\le m \end{matrix}\right\} \Rightarrow a^n\mid b^m$

مثال: $۲\mid ۶ \xrightarrow{۳>۲} ۲^۲\mid ۶^۳$

اثبات نتیجهٔ ۱:

$$a\mid b\Rightarrow b=aq \xrightarrow{\text{طرفین به توان } m} b^m=a^mq^m=a^n.\underbrace{a^{m-n}.q^m}_{q'} \Rightarrow a^n\mid b^m$$

نتیجهٔ ۲: $\left.\begin{matrix} a^n\mid b^m \\ n\ge m \end{matrix}\right\} \Rightarrow a\mid b$

مثال: $\underbrace{۵۷۶}_{۲۴^۲}=\underbrace{۶۴}_{۴^۳}\times ۹ \Rightarrow ۴^۳\mid ۲۴^۲ \xrightarrow{۳>۲} ۴\mid ۲۴$

اثبات نتیجهٔ ۲:

$$a^n \mid b^m \xrightarrow{s=n-m} a^{m+s} \mid b^m \xrightarrow{\text{سمت راست ضرب در } b^s} a^{m+s} \mid b^{m+s} \Rightarrow a \mid b$$

نتیجهٔ ۳: $\left.\begin{array}{l} a^n \mid b^m \\ \frac{m}{n} \le \frac{q}{p} \;\text{ یا }\; mp \le nq \end{array}\right\} \Rightarrow a^p \mid b^q$

مثال : $\underbrace{۱۲^۵}_{۲^{۱۰}\times ۳^۵} \mid \underbrace{۱۸^{۱۰}}_{۲^{۱۰}\times ۳^{۲۰}} \Rightarrow \underbrace{۱۲^۳}_{۲^۶\times ۳^۳} \mid \underbrace{۱۸^۷}_{۲^۷\times ۳^{۱۴}}$ (چراکه $\frac{۱۰}{۵} < \frac{۷}{۳}$)

اثبات نتیجهٔ ۳:

$$mp \le nq \Rightarrow ۰ \le \overbrace{nq - mp}^{t} \xrightarrow{\text{می‌توان نوشت}} nq - mp = t \Rightarrow mp = nq - t \quad (t \ge ۰ \text{ که})$$

طبق فرض : $a^n \mid b^m \xrightarrow{\text{به توان } p} a^{np} \mid b^{mp} \xrightarrow{mp=nq-t} a^{np} \mid b^{nq-t} \xrightarrow{\text{سمت راست ضرب در } b^t} a^{np} \mid b^{nq} \Rightarrow a^p \mid b^q$

نتیجهٔ ۴: $\forall m,n \;\; ; \;\; m \ge n \Rightarrow a^n \mid a^m$

اثبات نتیجهٔ ۴:

$$m \ge n \Rightarrow a^m = a^n \times \underbrace{a^{m-n}}_{q} \Rightarrow a^n \mid a^m$$

تست

از رابطهٔ $a^۵ \mid b^۷$ کدام رابطه را همواره می‌توان نتیجه گرفت؟

۱) $a \mid b$ ۲) $a^۳ \mid b^۲$ ۳) $a^۲ \mid b$ ۴) $a^۲ \mid b^۳$

پاسخ : روش اول: طبق نتیجهٔ ۳ در رابطهٔ بالا زمانی می‌توان از رابطهٔ $a^n \mid b^m$، رابطهٔ $a^p \mid b^q$ را نتیجه گرفت که $mp \le nq$ باشد. پس می‌توان نوشت:

$$\left.\begin{array}{l} a^۵ \mid b^۷ \\ ۵\times ۳ \ge ۷ \times ۲ \end{array}\right\} \Rightarrow a^۲ \mid b^۳$$

پس جواب گزینهٔ (۴) است.

روش دوم:

$$a^۵ \mid b^۷ \xrightarrow{\text{طرفین به توان ۲}} a^{۱۰} \mid b^{۱۴} \xrightarrow{\text{سمت راست را در } b \text{ ضرب می‌کنیم.}} a^{۱۰} \mid b^{۱۵}$$

پس می‌توانیم بگوییم $(a^۲)^۵ \mid (b^۳)^۵$ و با توجه به ویژگی ۷ داریم: $a^۲ \mid b^۳$

تست

کدام نتیجه‌گیری در حالت کلی نادرست است؟

۱) $a^۳ \mid b^۳ \Rightarrow a \mid ۳b$ ۲) $a^۲ \mid b^۲ \Rightarrow a \mid ۲b$ ۳) $a \mid b \Rightarrow ۲a \mid ۴b$ ۴) $a^۲ \mid b^۲ \Rightarrow ۲a \mid b$

پاسخ : طبق ویژگی‌های عاد کردن درستی هر گزینه را بررسی می‌کنیم:

گزینهٔ (۲) : $a^۲ \mid b^۲ \Rightarrow a \mid b \xrightarrow[\text{ضرب در ۲}]{\text{سمت راست}} a \mid ۲b$ ✓ ، گزینهٔ (۱) : $a^۳ \mid b^۳ \Rightarrow a \mid b \xrightarrow[\text{ضرب در ۳}]{\text{سمت راست}} a \mid ۳b$ ✓

گزینهٔ (۳) : $a \mid b \Rightarrow ۲a \mid ۲b \xrightarrow[\text{ضرب در ۲}]{\text{سمت راست}} ۲a \mid ۴b$ ✓

گزینهٔ (۴) نادرست است؛ برای رد آن مثال نقض ارائه می‌کنیم:

$$a = ۳, b = ۹ \Rightarrow \underbrace{۳^۲}_{۹} \mid \underbrace{۹^۲}_{۸۱} \xrightarrow{\text{اما}} \underbrace{۲\times ۳}_{۶} \nmid ۹$$

پس جواب گزینهٔ (۴) است.

ویژگی (۸): سمت چپ رابطهٔ عاد کردن را می‌توان با مقسوم‌علیه آن جایگزین کرد. به عبارت دیگر:

$$ab \mid c \Rightarrow \begin{cases} a \mid c \\ b \mid c \end{cases}$$

تذکر عکس رابطه، لزوماً برقرار نیست. برای مثال: $\begin{cases} ۲ \mid ۴ \\ ۴ \mid ۴ \end{cases} \Rightarrow ۸ \nmid ۴$

ویژگی (۹): طرفین رابطهٔ عاد کردن را می‌توان در هم ضرب کرد. یعنی:

$$\begin{array}{l} a \mid b \\ c \mid d \end{array} \Rightarrow ac \mid bd$$

تذکر این ویژگی در رابطه با جمع، تفریق و تقسیم لزوماً صدق نمی‌کند.

ویژگی (۱۰) (بسیار مهم): هرگاه عددی دو عدد را بشمارد، آن‌گاه مجموع و تفاضل و حاصل‌ضرب آن دو عدد را نیز می‌شمارد.

$$\left.\begin{array}{l} a \mid b \\ a \mid c \end{array}\right\} \Rightarrow a \mid b+c \;\; , \;\; a \mid b-c \;\; , \;\; a \mid b\times c$$

و به طور کلی هر ترکیب خطی آن دو عدد را می‌شمارد.

$$a \mid mb \pm nc \qquad (m,n \in \mathbb{Z})$$

نتیجه: اگر $a \mid b$ آن‌گاه $a \mid b + na$

تست

از درستی رابطهٔ $xy \mid z$ کدام نتیجه را نمی‌توان گرفت؟

۱) $x \mid z - x^4$ ۲) $y \mid z$ ۳) $x^3 \mid z^4$ ۴) $y^2 \mid z$

پاسخ: به جای سمت چپ رابطه می‌توانیم مقسوم‌علیه‌های آن را قرار دهیم:

$$xy \mid z \Rightarrow \begin{cases} y \mid z & \text{(درستی گزینهٔ ۲)} \\ x \mid z \xrightarrow{4>3} x^3 \mid z^4 & \text{(درستی گزینهٔ ۳)} \end{cases}$$

از طرفی هم به کمک رابطهٔ $x \mid z$ و این‌که هر عددی خودش را می‌شمارد، داریم:

$$\left.\begin{matrix} x \mid z \\ x \mid x \xrightarrow{\text{سمت راست به توان ۴}} x \mid x^4 \end{matrix}\right\} \xrightarrow{\text{از هم کم می‌کنیم.}} x \mid z - x^4 \quad \text{(درستی گزینهٔ ۱)}$$

برای رد گزینهٔ (۴)، مثال نقض زیر را ارائه می‌کنیم:

$$\underbrace{9}_{x} \times \underbrace{2}_{y} \mid \underbrace{18}_{z} \xrightarrow{\text{اما}} \underbrace{4}_{y^2} \nmid 18 \quad \text{(رد گزینهٔ ۴)}$$

پس جواب گزینهٔ (۴) است.

تست

به ازای چند عدد صحیح a، عدد a دو عدد $5m+4$ و $4m+3$ را عاد می‌کند؟ (برگرفته از کتاب درسی)

۱) صفر ۲) یک ۳) دو ۴) سه

پاسخ: a دو عدد $5m+4$ و $4m+3$ را می‌شمارد، پس داریم:

$$\left.\begin{matrix} a \mid 4m+3 \xrightarrow{\text{سمت راست ضرب در ۵}} a \mid 20m+15 \\ a \mid 5m+4 \xrightarrow{\text{سمت راست ضرب در ۴}} a \mid 20m+16 \end{matrix}\right\} \xrightarrow{\text{از هم کم می‌کنیم.}} a \mid -1 \Rightarrow a = \pm 1$$

پس دو مقدار صحیح برای a وجود دارد و جواب گزینهٔ (۳) است.

توجه در تمام مسائل به این سبک، هدف حذف متغیر از سمت راست رابطهٔ عاد کردن است، به طوری‌که در سمت راست فقط عدد باقی بماند.

تست

چند عدد طبیعی مانند n وجود دارد، به طوری‌که حاصل کسر $\frac{5n+17}{n-5}$ یک عدد طبیعی باشد؟

۱) ۱۱ ۲) ۷ ۳) ۸ ۴) بی‌شمار

پاسخ: برای آن‌که $\frac{5n+17}{n-5}$ عددی طبیعی باشد، باید:

اولاً: مثبت باشد، یعنی:

$$\frac{5n+17}{n-5} > 0 \xrightarrow{5n+17>0} n-5>0$$

ثانیاً: مخرج، صورت کسر را بشمارد، یعنی $n-5 \mid 5n+17$. پس داریم:

$$\left.\begin{matrix} n-5 \mid 5n+17 \\ n-5 \mid n-5 \xrightarrow{\text{سمت راست ضرب در ۵}} n-5 \mid 5n-25 \end{matrix}\right\} \xrightarrow{\text{از هم کم می‌کنیم.}} n-5 \mid 42$$

پس از آن‌جایی‌که $n-5>0$ است، باید $n-5$ مقسوم‌علیه مثبت ۴۲ باشد، پس داریم:

$n-5$	۱	۲	۳	۶	۷	۱۴	۲۱	۴۲
n	۶	۷	۸	۱۱	۱۲	۱۹	۲۶	۴۷

+۵

پس برای ۸ مقدار طبیعی $\{6,7,8,11,12,19,26,47\}$، حاصل $\frac{5n+17}{n-5}$ عددی طبیعی است؛ پس جواب گزینهٔ (۳) است.

نکتهٔ مهم در حل مسائل به‌صورت $x-a \mid f(x)$، کافی است رابطهٔ $x-a \mid f(a)$ را حل کنیم. (چرا که باقی‌ماندهٔ تقسیم $f(x)$ بر $x-a$ برابر است با $f(a)$)

تست

به ازای چند عدد صحیح n، حاصل $\frac{2n^2+3n+7}{n-1}$ یک عدد صحیح است؟

۱) ۶ ۲) ۸ ۳) ۱۲ ۴) ۱۶

پاسخ: برای آن‌که حاصل $\frac{2n^2+3n+7}{n-1}$ عددی صحیح باشد، باید مخرج کسر، صورت آن را بشمارد، یعنی $n-1 \mid \underbrace{2n^2+3n+7}_{f(n)}$. ریشهٔ عبارت سمت چپ را محاسبه کرده و در عبارت سمت راست قرار می‌دهیم:

$$n-1=0 \Rightarrow n=1 \Rightarrow f(1)=2(1)^2+3(1)+7=12$$
$$\Rightarrow n-1 \mid 12 \Rightarrow n-1=\pm1, \pm2, \pm3, \pm4, \pm6, \pm12$$

در نتیجه به ازای هر یک از این ۱۲ مقدار، عددی صحیح برای n به‌دست می‌آید. پس جواب گزینهٔ (۳) است.

تذکر اگر ریشهٔ عبارت سمت چپ (مقسوم‌علیه) عددی صحیح نشد، باز هم ریشه را در عبارت قرار می‌دهیم و عدد به‌دست آمده را تا حد امکان ساده می‌کنیم. حال عبارت سمت چپ باید صورت این کسر را بشمارد.

تست

تعداد جواب‌های طبیعی معادلهٔ $۳xy - y - ۵x = ۱۳$ در اعداد طبیعی را بیابید.

۱) صفر ۲) ۱ ۳) ۲ ۴) ۳

پاسخ: در این‌جا ابتدا y را بر حسب x محاسبه می‌کنیم:

$$۳xy - y - ۵x = ۱۳ \Rightarrow y(۳x - ۱) = ۵x + ۱۳ \Rightarrow y = \frac{۵x + ۱۳}{۳x - ۱}$$

حال برای آن‌که y و x اعدادی طبیعی باشند، باید:

اولاً: y و x هر دو مثبت باشند:

$$\frac{۵x + ۱۳}{۳x - ۱} > ۰ \xrightarrow{۵x+۱۳>۰} ۳x - ۱ > ۰$$

ثانیاً: مخرج کسر، صورت آن را بشمارد، یعنی $۳x - ۱ \mid \underbrace{۵x + ۱۳}_{f(x)}$. حالا ریشهٔ عبارت سمت چپ را در عبارت سمت راست قرار می‌دهیم:

$$۳x - ۱ = ۰ \Rightarrow x = \frac{۱}{۳} \Rightarrow f(\frac{۱}{۳}) = ۵(\frac{۱}{۳}) + ۱۳ = \frac{۴۴}{۳} \Rightarrow ۳x - ۱ \mid ۴۴$$

مقسوم‌علیه‌های مثبت ۴۴ برابر است با:

$$۳x - ۱ = \begin{cases} ۱ \Rightarrow x = \frac{۲}{۳} \notin \mathbb{N} & \times \\ ۲ \Rightarrow x = ۱ \Rightarrow y = ۹ & \checkmark \\ ۴ \Rightarrow x = \frac{۵}{۳} \notin \mathbb{N} & \times \\ ۱۱ \Rightarrow x = ۴ \Rightarrow y = ۳ & \checkmark \\ ۲۲ \Rightarrow x = \frac{۲۳}{۳} \notin \mathbb{N} & \times \\ ۴۴ \Rightarrow x = ۱۵ \Rightarrow y = ۲ & \checkmark \end{cases}$$

پس (۱،۹)، (۴،۳) و (۱۵،۲) جواب‌های طبیعی هستند که برای $(x،y)$ به‌دست می‌آید. پس جواب گزینهٔ (۴) است.

ویژگی (۱۱): اگر عدد a، عدد b را بشمارد و b نیز c را بشمارد، آن‌گاه a، c را می‌شمارد. یعنی:

$$\left.\begin{matrix} a \mid b \\ b \mid c \end{matrix}\right\} \Rightarrow a \mid c \qquad \text{(خاصیت تعدی)}$$

اثبات (۱۱):

$$\begin{matrix} a \mid b \Rightarrow b = aq \\ b \mid c \Rightarrow c = bq' \end{matrix} \xrightarrow{\text{را در عبارت پایینی جایگذاری می‌کنیم } b=aq} c = (aq)q' = a\underbrace{qq'}_{q''} \Rightarrow a \mid c$$

تست

اگر $a \mid ۱۱$ و $a \mid ۷۸۰$، در این‌صورت برای a، چند مقدار طبیعی وجود دارد؟

۱) ۱۲ ۲) صفر ۳) ۲۴ ۴) ۸

پاسخ: با توجه به رابطهٔ تعدی داریم:

$$\begin{cases} ۱۱ \mid a \\ a \mid ۷۸۰ \end{cases} \xrightarrow{\text{تعدی}} ۱۱ \mid ۷۸۰$$

اما این رابطه هرگز برقرار نیست، پس هیچ مقداری برای a وجود ندارد که هر دو رابطه برقرار باشد. پس جواب گزینهٔ (۲) است.

تست

از درستی رابطهٔ $x^۲ - y^۲ \mid a - b$ کدام نتیجه‌گیری نادرست است؟

۱) $x + y \mid a^۳ - b^۳$ ۲) $x + y \mid a^۳ + b^۳$ ۳) $x - y \mid a^۲ - b^۲$ ۴) $x - y \mid a - b$

پاسخ: طبق اتحاد مزدوج داریم:

$$x^۲ - y^۲ = (x - y)(x + y) \Rightarrow \begin{cases} x - y \mid x^۲ - y^۲ & \text{(رابطهٔ ۱)} \\ x + y \mid x^۲ - y^۲ & \text{(رابطهٔ ۲)} \end{cases}$$

حالا از رابطهٔ $x^۲ - y^۲ \mid a - b$ (فرض مسئله) و خاصیت تعدی در رابطهٔ عاد کردن داریم:

$$\left.\begin{matrix} \text{رابطهٔ ۱}: x - y \mid x^۲ - y^۲ \\ \text{فرض مسئله}: x^۲ - y^۲ \mid a - b \end{matrix}\right\} \xrightarrow{\text{تعدی}} x - y \mid a - b \qquad \text{(گزینهٔ ۴)}$$

$$\left.\begin{matrix} \text{رابطهٔ ۲}: x + y \mid x^۲ - y^۲ \\ \text{فرض مسئله}: x^۲ - y^۲ \mid a - b \end{matrix}\right\} \xrightarrow{\text{تعدی}} x + y \mid a - b \xrightarrow{\text{سمت راست ضرب در } (a^۲ + ab + b^۲)} x + y \mid a^۳ - b^۳ \qquad \text{(گزینهٔ ۱)}$$

حالا به کمک رابطهٔ گزینهٔ (۴) داریم:

$$x - y \mid a - b \xrightarrow{\text{سمت راست ضرب در } (a + b)} x - y \mid a^۲ - b^۲ \qquad \text{(گزینهٔ ۳)}$$

اما برای رد گزینهٔ (۲) داریم:

$$۵ = \underbrace{۳^۲}_{x^۲} - \underbrace{۲^۲}_{y^۲} \mid \underbrace{۶}_{a} - \underbrace{۱}_{b} = ۵ \xrightarrow{\text{امّا}} ۵ = \underbrace{۳}_{x} + \underbrace{۲}_{y} \nmid \underbrace{۶^۳}_{a^۳} + \underbrace{۱^۳}_{b^۳} = ۲۱۷$$

پس جواب گزینهٔ (۲) است.

ویژگی (۱۲): اگر $a|b$ و $b\neq ۰$ باشد، در این‌صورت $|a|\leq|b|$ (توجه داریم که $b\neq ۰$ است چرا که اگر $b=۰$ باشد، همواره $a|b$)

نتیجه اگر $a|b$ و $b|a$ آن‌گاه $|a|=|b|$

تذکر در بخش‌پذیری لزوماً ویژگی تقارنی وجود ندارد. برای مثال $۲|۴$ ولی $۴\nmid ۲$

تست **به ازای چند عدد طبیعی n، رابطهٔ $n^۲+۱|۴n-۲$ برقرار است؟**

۱) صفر ۲) ۱ ۳) ۲ ۴) ۳

پاسخ: طبق ویژگی شمارهٔ (۱۲) داریم:

$$n^۲+۱|۴n-۲\Rightarrow n^۲+۱\leq ۴n-۲\Rightarrow \underbrace{n^۲-۴n+۳}_{(n-۱)(n-۳)}\leq ۰\Rightarrow ۱\leq n\leq ۳$$

چون عبارت‌ها برای nهای طبیعی، مثبت‌اند از قدرمطلق استفاده نمی‌کنیم.

با جایگذاری ۱، ۲ و ۳ در رابطهٔ اصلی مقادیر $n=۱$ و $n=۳$ قابل قبول می‌باشند و جواب گزینهٔ (۳) است.

اعداد اول

هر عدد طبیعی و بزرگ‌تر از یک که هیچ شمارندهٔ مثبتی به‌جز یک و خودش نداشته باشد، عدد اول نامیده می‌شود. مجموعهٔ اعداد اول را با P نمایش می‌دهیم: $P=\{۲,۳,۵,۷,۱۱,\dots\}$

تذکر عددی که اول نباشد را مرکب می‌گوییم.

تذکر عدد ۱ نه اول است و نه مرکب.

نکته اگر p عددی اول باشد و $a|p$ آن‌گاه $|a|=۱$ یا $|a|=p$

تست **اگر عدد طبیعی a دو عدد $۵k+۴$ و $۷k+۳$ را عاد کند، آن‌گاه a کدام است؟**

۱) ۳ ۲) ۱۱ ۳) ۹ ۴) ۱۳

پاسخ: عدد طبیعی a هر دو عدد $۵k+۴$ و $۷k+۳$ را می‌شمارد. پس داریم:

$$\left.\begin{array}{l} a|۷k+۳\xrightarrow{\text{سمت راست ضرب در ۵}}a|۳۵k+۱۵\\ a|۵k+۴\xrightarrow{\text{سمت راست ضرب در ۷}}a|۳۵k+۲۸\end{array}\right\}\xrightarrow{\text{از هم کم می‌کنیم.}}a|۱۳$$

چون ۱۳ عددی اول است و a عددی طبیعی پس $a=۱$ یا $a=۱۳$ و در نتیجه جواب گزینهٔ (۴) است.

نکته اگر تجزیهٔ عدد طبیعی n به عوامل اول به‌صورت $n=P_۱^{\alpha_۱}P_۲^{\alpha_۲}\cdots P_k^{\alpha_k}$ باشد، آن‌گاه تعداد مقسوم‌علیه‌های طبیعی آن برابر است با: $(\alpha_۱+۱)(\alpha_۲+۱)\cdots(\alpha_k+۱)$

نتیجه تعداد مقسوم‌علیه‌های صحیح n برابر است با: $۲(\alpha_۱+۱)(\alpha_۲+۱)\cdots(\alpha_k+۱)$

تست **تعداد مقسوم‌علیه‌های طبیعی ۲۷۰۰ کدام است؟**

۱) ۳۶ ۲) ۲۷ ۳) ۵۴ ۴) ۶۳

پاسخ: تجزیهٔ ۲۷۰۰ برابر $۵^۲\times۳^۳\times۲^۲$ می‌باشد، پس:

$$\text{تعداد مقسوم‌علیه‌های طبیعی ۲۷۰۰}=(۲+۱)(۳+۱)(۲+۱)=۳۶$$

و جواب گزینهٔ (۱) است.

بخش‌پذیری و اتحادها

در بخش‌پذیری عبارات جبری، اتحادها نقش زیادی دارند. دو تا از آن‌ها را که کاربردهای بیش‌تری دارند، یادآوری می‌کنیم:

آ) اتحاد مزدوج

$$(a-b)(a+b)=a^۲-b^۲\Rightarrow\begin{cases}a-b|a^۲-b^۲\\ a+b|a^۲-b^۲\end{cases}$$

ب) اتحاد چاق و لاغر

$$(a-b)(a^۲+ab+b^۲)=a^۳-b^۳\Rightarrow a-b|a^۳-b^۳$$

$$(a+b)(a^۲-ab+b^۲)=a^۳+b^۳\Rightarrow a+b|a^۳+b^۳$$

تست **کدام نتیجه‌گیری لزوماً برقرار نیست؟**

۱) $c|a-b\Rightarrow c^۲|(a^۲-b^۲)^۲$
۲) $c|a+b\Rightarrow c|a^۳+b^۳$
۳) $c|a+b\Rightarrow c|a^۲-b^۲$
۴) $c|a+b\Rightarrow c|a^۳-b^۳$

پاسخ: درستی هر یک از گزینه‌ها را بررسی می‌کنیم.

گزینهٔ (۱): $\left.\begin{array}{l}c|a-b\\ a-b|a^۲-b^۲\end{array}\right\}\xrightarrow{\text{تعدی}}c|a^۲-b^۲\xrightarrow{\text{به توان ۲ می‌رسانیم.}}c^۲|(a^۲-b^۲)^۲$ ✓

گزینهٔ (۲): $\left.\begin{array}{l} c \mid a+b \\ a+b \mid a^۳+b^۳ \end{array}\right\} \xrightarrow{\text{تعدی}} c \mid a^۳+b^۳ \checkmark$

گزینهٔ (۳): $\left.\begin{array}{l} c \mid a+b \\ a+b \mid a^۲-b^۲ \end{array}\right\} \xrightarrow{\text{تعدی}} c \mid a^۲-b^۲$

برای رد گزینهٔ (۴) فرض کنیم $c=۴$ ، $b=۳$ و $a=۵$ باشد:

$$۴ \mid \underbrace{۵+۳}_{۸} \xrightarrow{\text{اما}} ۴ \nmid \underbrace{۵^۳-۳^۳}_{۹۸}$$

پس جواب گزینهٔ (۴) است.

در کتاب حسابان تعمیم‌های اتحاد چاق و لاغر آمده است:

آ) برای هر عدد طبیعی n داریم:

$$a^n-b^n=(a-b)(a^{n-۱}+a^{n-۲}b+\dots+b^{n-۱})$$

پس می‌توان گفت: $\forall n\in\mathbb{N}, a-b \mid a^n-b^n$

نتیجه اگر $\frac{n}{m}$ عددی طبیعی باشد، آن‌گاه: $a^m-b^m \mid a^n-b^n$

تست عدد $۳^{۲۱}-۲^{۱۴}$ بر کدام عدد بخش‌پذیر است؟

۱) ۲۳ ۲) ۱۷ ۳) ۲۱ ۴) ۲۵

پاسخ : ابتدا توان‌های اعداد داده‌شده را یکسان می‌کنیم.

$$۳^{۲۱}-۲^{۱۴}=(۳^۳)^۷-(۲^۲)^۷=۲۷^۷-۴^۷ \Rightarrow \underbrace{۲۷-۴}_{۲۳} \mid ۲۷^۷-۴^۷$$

پس $۲۳ \mid ۳^{۲۱}-۲^{۱۴}$ و جواب گزینهٔ (۱) است.

ب) اگر n عددی زوج باشد آن‌گاه:

$$a^n-b^n=(a+b)(a^{n-۱}-a^{n-۲}b+\dots-b^{n-۱})$$

پس می‌توان گفت: $n=۲k \;,\; a+b \mid a^n-b^n$

نتیجه اگر $\frac{n}{m}$ عددی زوج باشد آن‌گاه: $a^m+b^m \mid a^n-b^n$

تست عدد $۳^{۳۶}-۲^{۳۶}$ بر کدام‌یک از اعداد زیر بخش‌پذیر <u>نیست</u>؟

۱) ۴۲ ۲) ۳۵ ۳) ۶۵ ۴) ۱۹

پاسخ : با توجه به نتایج تعمیم اتحادهای چاق و لاغر داریم:

$$\frac{۳۶}{۳}=۱۲ \xrightarrow{\text{۱۲ زوج است.}} \begin{cases} ۳^۳-۲^۳ \mid (۳^۳)^{۱۲}-(۲^۳)^{۱۲} \Rightarrow ۱۹ \mid ۳^{۳۶}-۲^{۳۶} \\ ۳^۳+۲^۳ \mid (۳^۳)^{۱۲}-(۲^۳)^{۱۲} \Rightarrow ۳۵ \mid ۳^{۳۶}-۲^{۳۶} \end{cases}$$

$$\frac{۳۶}{۴}=۹ \xrightarrow{\text{۹ فرد است.}} ۳^۴-۲^۴ \mid (۳^۴)^۹-(۲^۴)^۹ \Rightarrow ۶۵ \mid ۳^{۳۶}-۲^{۳۶}$$

پس جواب گزینهٔ (۱) است.

پ) اگر n عددی فرد باشد آن‌گاه:

$$a^n+b^n=(a+b)(a^{n-۱}-a^{n-۲}b+\dots+b^{n-۱})$$

پس می‌توان گفت: $n=۲k+۱ \,;\, a+b \mid a^n+b^n$

نتیجه اگر $\frac{n}{m}$ عددی فرد باشد، آن‌گاه: $a^m+b^m \mid a^n+b^n$

تست به ازای چند عدد n کوچک‌تر از ۵۰، رابطهٔ $۱۲۶ \mid ۵^n+۱$ برقرار است؟

۱) ۴ ۲) ۶ ۳) ۷ ۴) ۸

پاسخ : با توجه به این‌که $۵^۳+۱=۱۲۶$ است برای آن‌که رابطهٔ $۵^۳+۱ \mid ۵^n+۱$ درست باشد، باید $\frac{n}{۳}$ عددی فرد باشد. پس می‌توان نوشت:

$$۵^۳+۱ \mid ۵^n+۱ \Rightarrow \frac{n}{۳}=\underbrace{۲k+۱}_{\text{فرد}} \Rightarrow n=۶k+۳ \Rightarrow ۱\le ۶k+۳\le ۵۰ \Rightarrow ۰\le k\le ۷$$

به ازای هر مقدار صحیح k، یک مقدار برای n به‌دست می‌آید یعنی ۸ مقدار صحیح کوچک‌تر از ۵۰ داریم که $۱۲۶ \mid ۵^n+۱$. پس جواب گزینهٔ (۴) است.

۲۴. در اثبات نامساوی $x^2+y^2+z^2 \ge xy-xz+yz$ به کدام عبارت بدیهی زیر می‌رسیم؟

۱) $(x-y)^2+(x+z)^2+(z-y)^2 \ge 0$
۲) $(x+y-z)^2 \ge 0$
۳) $(x+y)^2+(x-z)^2+(y-z)^2 \ge 0$
۴) $(x-y)^2+(x-z)^2+(y+z)^2 \ge 0$

قسمت دوم: بخش‌پذیری در اعداد صحیح

بخش‌پذیری در اعداد صحیح

☆۲۵. به ازای چند عدد طبیعی n داریم $4 \mid 2n+2$؟

۱) ۴　۲) ۳　۳) ۲　۴) ۱

★۲۶. اگر $a \in \mathbb{Z}$ باشد، آن‌گاه بزرگ‌ترین عدد طبیعی که $a^5+a^4-a^3-a^2$ را می‌شمارد، کدام است؟

۱) ۳　۲) ۴　۳) ۱۲　۴) ۲۴

☆۲۷. اگر $x \mid y^2$ و $y^3 \mid z^2$، کدام گزینه در حالت کلی نادرست است؟

۱) $x^2 \mid yz^2$　۲) $x \mid z^2$　۳) $x^3 \mid z^4$　۴) $x^4 \mid y^2z^3$

☆۲۸. اگر $5 \mid a+3b$، در این‌صورت عبارت a^2+9b^2+31ab بر کدام گزینه بخش‌پذیر است؟

۱) ۱۵　۲) ۲۰　۳) ۲۵　۴) ۳۰

☆۲۹. به ازای چند عدد طبیعی n داریم $0 \mid 2n^3-3n^2-2n$؟

۱) ۳　۲) ۲　۳) ۱　۴) صفر

۳۰. به ازای کدام مقادیر n، رابطهٔ $0 \mid 2n^3-n-1$ برقرار است؟

۱) $\{1\}$　۲) $\{0,1\}$　۳) $\{1,\pm\frac{1}{2}\}$　۴) $\mathbb{Z}$

☆۳۱. به ازای چند عدد صحیح n داریم $2n^2+n-2 \mid 1$؟

۱) ۱　۲) ۲　۳) ۳　۴) ۴

☆۳۲. اگر $a \mid a-b$، آن‌گاه داریم:

۱) $a \mid a-b$　۲) $b \mid a-b$　۳) $a \mid b$　۴) $a-b \mid b$

★۳۳. به ازای چند عدد طبیعی و دو رقمی a رابطهٔ $17 \mid 4a-3$ برقرار است؟

۱) ۵　۲) ۶　۳) ۷　۴) ۸

☆۳۴. تعداد اعداد صحیح و مثبت که هر دو عدد $3a^2+8a-2$ و $3a+2$ را بشمارد، کدام است؟

۱) ۱　۲) ۲　۳) ۴　۴) ۸

۳۵. کدام گزینه درست است؟

۱) $a+b \mid (a+b)^2-2ab$
۲) $a+b \mid (a+b)^3-3a^2b-3ab^2$
۳) $a+b \mid (a-b)^3+3a^2b-3ab^2$
۴) $a+b \mid (a-b)^2+2ab$

۳۶. اگر a و b اعداد صحیح فرد باشند، آن‌گاه کدام گزینه درست است؟

۱) $8 \mid a^2+b^4$　۲) $6 \mid a^2+b^2+4$　۳) $4 \mid a^4-b^2$　۴) $8 \mid a^2b^2$

☆۳۷. اگر $a^3 \mid b^2$ حداکثر مقدار طبیعی n که $a^{7n-3} \mid b^{4n+3}$ کدام است؟

۱) ۵　۲) ۶　۳) ۷　۴) ۸

☆۳۸. کدام گزینه همواره صحیح نیست؟

۱) $a-b \mid a \Rightarrow a-b \mid b^2$
۲) $ab^2 \mid c \Rightarrow a \mid c \,،\, b \mid c$
۳) $a^2 \mid b \Rightarrow a^3 \mid b^5$
۴) $a \mid bc \Rightarrow a \mid b \,،\, a \mid c$

☆**۳۹.** برای چند عدد طبیعی n رابطهٔ $2n+1 \mid 2n^2-3n+3$ برقرار است؟

۱) صفر ۲) ۴ ۳) ۲ ۴) ۱

☆**۴۰.** چند نقطه با مختصات صحیح و طول طبیعی در معادلهٔ $3x^2-2xy+3y-8x+3=0$ صدق می‌کنند؟

۱) ۲ ۲) ۳ ۳) ۴ ۴) ۶

۴۱. اگر رابطهٔ $n^2 \mid \binom{n}{2}$ برقرار باشد، بیش‌ترین مقدار $2n^2-\binom{n}{2}$ کدام است؟

۱) ۳ ۲) ۷ ۳) ۱۱ ۴) ۱۵

اعداد اول

☆**۴۲.** اگر $a>1$ و $a \mid 5k+1$ و $a \mid 4k+3$، در این‌صورت a بر چند عدد اول بخش‌پذیر است؟ (برگرفته از کتاب درسی)

۱) صفر ۲) ۱ ۳) ۲ ۴) ۳

۴۳. اگر p یک عدد اول و $p \mid 30!+p$ برای p چند مقدار متمایز وجود دارد؟

۱) ۵ ۲) ۷ ۳) ۱۰ ۴) ۱۲

☆**۴۴.** عدد $A=18^x \times 12^{x+1}$ دارای ۷۲ مقسوم‌علیه مثبت است. x کدام است؟

۱) ۵ ۲) ۴ ۳) ۳ ۴) ۲

★**۴۵.** تفاضل تعداد مقسوم‌علیه‌های طبیعی دو عدد طبیعی $N=2^\alpha \times 3^\beta$ و $\frac{N}{36}$ مساوی ۱۴ است. کم‌ترین مقدار N کدام است؟ (سراسری ریاضی)

۱) ۱۴۴ ۲) ۲۱۶ ۳) ۲۸۸ ۴) ۴۳۲

اتحادها و عاد کردن

☆**۴۶.** اگر $b \mid a-c$ و $b+c \mid a^3-c^3$ آن‌گاه کدام نتیجه‌گیری درست است؟

۱) $b \mid c$ ۲) $a \mid c$ ۳) $c \mid b$ ۴) $c \mid a$

۴۷. اگر روابط $(x-2)^2 \mid a^2-b^2$ و $(x-3)(x-1) \mid a^3+b^3$ برقرار باشند، حاصل $a+b$ کدام است؟

۱) ± 4 ۲) ± 3 ۳) ± 2 ۴) ± 1

☆**۴۸.** تعداد عضوهای مجموعهٔ $\{n : 65 \mid 2^n+1\}$ در مجموعهٔ اعداد طبیعی کم‌تر از ۱۰۰ کدام است؟

۱) ۶ ۲) ۷ ۳) ۸ ۴) ۹

☆**۴۹.** عدد $2^{35}-3^{21}$ بر کدام‌یک از اعداد زیر بخش‌پذیر است؟

۱) ۲ ۲) ۳ ۳) ۵ ۴) ۷

☆**۵۰.** عدد $5^{69}+3^{92}$ بر کدام عدد بخش‌پذیر است؟

۱) ۱۹۸ ۲) ۲۰۶ ۳) ۸ ۴) ۴۴

۵۱. $7^{200}-1$ بر کدام‌یک از اعداد زیر بخش‌پذیر است؟

۱) ۱۲ ۲) ۱۴ ۳) ۲۱ ۴) ۱۸

قسمت سوم: بزرگ‌ترین مقسوم‌علیه مشترک (ب‌م‌م) ـ کوچک‌ترین مضرب مشترک (ک‌م‌م)

ب‌م‌م

☆**۵۲.** بزرگ‌ترین مقسوم‌علیه مشترک سه عدد ۹۰۰، ۱۶۸۰ و ۱۲۶۰ کدام است؟

۱) ۹۰ ۲) ۱۵۰ ۳) ۱۲۰ ۴) ۶۰

☆**۵۳.** ب‌م‌م دو عبارت $9n+2$ و $11n-5$ کدام است؟ (مشابه سراسری خارج از کشور ۹۲)

۱) ۱ یا ۶۷ ۲) ۶۷ یا ۳ ۳) ۴۵ یا ۱ ۴) ۴۵ یا ۳

☆**۵۴.** به ازای چند عدد طبیعی n، هر دو عدد $7n+5$ و $11n+2$ مقسوم‌علیه مشترک برابر ۳ دارند؟ (سراسری خارج از کشور ۹۱)

۱) هیچ عدد ۲) یک عدد ۳) دو عدد ۴) بی‌شمار عدد